

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
της 5ης Απριλίου 2017¹

Υπόθεση C-245/16

Nerea S.p.A.

κατά

Regione Marche

[αίτηση του Tribunale Amministrativo Regionale per le Marche (Ιταλία) (περιφερειακού διοικητικού δικαστηρίου του Marche, Ιταλία)

για την έκδοση προδικαστικής απόφασεως]

«Προδικαστικό ερώτημα — Κρατικές ενισχύσεις — Κανονισμός (ΕΚ) 800/2008 — Αίτηση πτωχευτικού συμβιβασμού από εταιρία δικαιούχο ευρωπαϊκών πόρων — Έννοια της προβληματικής επιχειρήσεως — Έννοια της συλλογικής πτωχευτικής διαδικασίας — Προϋποθέσεις για την άρνηση χορηγήσεως ή για την ανάκληση της χορηγηθείσας από τα ευρωπαϊκά ταμεία ενισχύσεως — Υποχρέωση επιστροφής της ενισχύσεως»

1. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής απόφασεως παρέχει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να αποφανθεί επί των εννοιών «προβληματική επιχείρηση»² και «συλλογική πτωχευτική διαδικασία», που χρησιμοποιεί το άρθρο 1 του κανονισμού (ΕΚ) 800/2008³ στις παραγράφους του 6, στοιχείο γ', και 7, στοιχείο γ', αντιστοίχως.

2. Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου ανέκυψαν κατά την εκδίκαση προσφυγής ασκηθείσας από επιχείρηση (Nerea S.p.A, στο εξής: Nerea) κατά απόφασεως περί ανακλήσεως κρατικής ενισχύσεως την οποία η ιταλική περιφερειακή διοίκηση της είχε χορηγήσει στο πλαίσιο προγράμματος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).

3. Κατά τον χρόνο χορηγήσεως της ενισχύσεως (τον Μάρτιο του 2012), η Nerea πληρούσε τις απαιτούμενες από την πρόσκληση υποβολής αιτήσεων προϋποθέσεις, συμπεριλαμβανομένης της προϋποθέσεως να μην πρόκειται για προβληματική επιχείρηση. Ωστόσο, ο οργανισμός διαχειρίσεως των ενισχύσεων αυτών έκρινε ότι η εν λόγω εταιρία είχε παύσει να πληροί τους όρους αυτούς αφ' ης στιγμής αιτήθηκε, τον Δεκέμβριο του 2013, την κίνηση διαδικασίας «concordato preventivo», την οποία χαρακτήρισε ως πτωχευτική διαδικασία, κατά την έννοια του κανονισμού 800/2008, με αποτέλεσμα να ανακαλέσει την αρχική του απόφαση και να απαιτήσει το ποσό της ενισχύσεως από τη δικαιούχο επιχείρηση.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ισπανική.

2 — Στις παρούσες προτάσεις χρησιμοποίησα την έκφραση «empresa en crisis», η οποία αντιστοιχεί στην ισπανική απόδοση του κανονισμού 800/2008, μην παραλείποντας, ωστόσο, να επισημάνω ότι εγγύτερη προς τις άλλες γλωσσικές αποδόσεις θα ήταν η έκφραση «empresa en dificultades», την οποία έχουν υιοθετήσει, παραδείγματος χάριν, η ιταλική (imprese in difficoltà), η γαλλική (entreprises en difficulté), η αγγλική (undertakings in difficulty), η πορτογαλική (empresas em dificuldade), η γερμανική (Unternehmen in Schwierigkeiten) ή η ολλανδική απόδοση (ondernemingen in moeilijkheden).

3 — Κανονισμός της Επιτροπής, της 6ης Αυγούστου 2008, για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την κοινή αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της Συνθήκης (ΕΕ 2008, L 214, σ. 3).

4. Οι διάδικοι της κύριας δίκης ερίζουν ως προς τη φύση της κινηθείσας από τη Nerea πτωχευτικής διαδικασίας, καθώς και ως προς τον χαρακτηρισμό της τελευταίας ως «προβληματικής επιχειρήσεως». Η διαφορά επεκτάθηκε και στον χρόνο κατά τον οποίο πρέπει να εκτιμάται η ενδεχόμενη ύπαρξη καταστάσεως δυσχέρειας (αρχικής ή επιγενόμενης).

I. Νομοθετικό πλαίσιο

A. Δίκαιο της Ένωσης

1. Κανονισμός 800/2008

5. Η αιτιολογική σκέψη 15 αναφέρει:

«Οι ενισχύσεις που χορηγούνται σε προβληματικές επιχειρήσεις κατά την έννοια των κοινοτικών κατευθυντήριων γραμμών όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και την αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων [...] πρέπει να αξιολογούνται με βάση τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές έτσι ώστε να αποφεύγεται η καταστρατήγησή τους. Ενισχύσεις στις επιχειρήσεις αυτές θα πρέπει να εξαιρεθούν από το πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού. Προκειμένου να μειωθεί ο διοικητικός φόρτος των κρατών μελών κατά τη χορήγηση ενισχύσεων υπαγόμενων στις διατάξεις του παρόντος κανονισμού προς [μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις] ΜΜΕ, ο ορισμός της προβληματικής επιχείρησης πρέπει να απλουστευθεί σε σχέση με τον ορισμό που χρησιμοποιείται στις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές. Επιπλέον, οι ΜΜΕ που έχουν συσταθεί πριν από λιγότερο από τρία έτη δεν πρέπει να θεωρούνται, για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, προβληματικές όσον αφορά την περίοδο αυτή, εκτός εάν πληρούν τα κριτήρια βάσει της εθνικής νομοθεσίας για την υπαγωγή τους σε συλλογική πτωχευτική διαδικασία. Η απλούστευση αυτή δεν πρέπει να θίγει τον χαρακτηρισμό των εν λόγω ΜΜΕ βάσει των κατευθυντήριων γραμμών όσον αφορά ενισχύσεις που δεν καλύπτονται από τον παρόντα κανονισμό ούτε τον χαρακτηρισμό μεγάλων επιχειρήσεων ως προβληματικών βάσει του παρόντος κανονισμού, που εξακολουθούν να υπάγονται στον πλήρη ορισμό που περιλαμβάνουν οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές.»

6. Το άρθρο 1 ορίζει:

«[...]

6. Ο παρών κανονισμός δεν εφαρμόζεται στις ακόλουθες ενισχύσεις:

[...]

γ) ενισχύσεις σε προβληματικές επιχειρήσεις.

7. Για τους σκοπούς του στοιχείου γ' της παραγράφου 6, μια ΜΜΕ θεωρείται προβληματική επιχείρηση όταν πληροί τους ακόλουθους όρους:

- α) αν πρόκειται για εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, εφόσον έχει απολεσθεί πάνω από το μισό του εγγεγραμμένου της κεφαλαίου και άνω του ενός τετάρτου του κεφαλαίου αυτού έχει απολεσθεί κατά τη διάρκεια των δώδεκα τελευταίων μηνών, ή
- β) αν πρόκειται για εταιρεία στην οποία τουλάχιστον ορισμένα μέλη έχουν απεριόριστη ευθύνη για τα χρέη της εταιρείας, εφόσον έχει απολεσθεί πάνω από το μισό του κεφαλαίου της, όπως εμφανίζεται στους λογαριασμούς της εταιρείας, και πάνω από το ένα τέταρτο αυτού του κεφαλαίου έχει απολεσθεί κατά τη διάρκεια των δώδεκα τελευταίων μηνών, ή

γ) ανεξάρτητα από τη μορφή της εταιρείας, εφόσον η σχετική επιχείρηση πληροί τις προϋποθέσεις της εγχώριας νομοθεσίας ώστε να υπαχθεί σε συλλογική πτωχευτική διαδικασία.

Οι ΜΜΕ που έχουν συσταθεί από χρόνο μικρότερο της τριετίας δεν θεωρούνται, για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ότι είναι προβληματικές αναφορικά με το εν λόγω διάστημα, εκτός εάν πληρούν τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στο στοιχείο γ' του πρώτου εδαφίου.»

2. Κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και την αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων ^[4]

7. Το σημείο 9 έχει ως εξής:

«Δεν υπάρχει κοινοτικός ορισμός της προβληματικής επιχείρησης. Ωστόσο, η Επιτροπή θεωρεί ότι μία επιχείρηση είναι προβληματική κατά την έννοια των παρουσών κατευθυντηρίων γραμμών, εφόσον δεν είναι ικανή, με δικούς της οικονομικούς πόρους ή με τους πόρους που είναι ικανή να εξασφαλίσει από τους ιδιοκτήτες/μέτοχους της και τους πιστωτές της, να ανακόψει τη ζημιογόνο πορεία της, η οποία, χωρίς εξωτερική παρέμβαση από το κράτος, θα την οδηγήσει προς μία σχεδόν βέβαιη οικονομική εξαφάνιση βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα.»

8. Το σημείο 10 έχει ως εξής:

«Συγκεκριμένα, μια επιχείρηση θεωρείται καταρχήν και ανεξαρτήτως μεγέθους προβληματική, κατά την έννοια των παρουσών κατευθυντηρίων γραμμών στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- α) εάν πρόκειται για εταιρεία περιορισμένης ευθύνης, εφόσον έχει απολεσθεί πάνω από το μισό του εγγεγραμμένου της κεφαλαίου και άνω του ενός τέταρτου του κεφαλαίου αυτού έχει απολεσθεί κατά τη διάρκεια των δώδεκα τελευταίων μηνών, ή
- β) εάν πρόκειται για εταιρεία στην οποία τουλάχιστον ορισμένα μέλη έχουν απεριόριστη ευθύνη για τα χρέη της εταιρείας, εφόσον έχει απολεσθεί πάνω από το μισό του κεφαλαίου της, όπως εμφανίζεται στους λογαριασμούς της εταιρείας, και πάνω από το ένα τέταρτο του κεφαλαίου αυτού έχει απολεσθεί κατά τη διάρκεια των δώδεκα τελευταίων μηνών, ή
- γ) ανεξάρτητα από τη μορφή της εταιρείας, εφόσον πληροί τις προϋποθέσεις του εθνικού δικαίου που τη διέπει όσον αφορά την υπαγωγή της σε συλλογική πτωχευτική διαδικασία.»

9. Το σημείο 11 έχει ως εξής:

«Ακόμα και στην περίπτωση που δεν συντρέχει καμία από τις περιστάσεις που αναφέρονται στο σημείο 10, μια εταιρεία μπορεί να συνεχίσει να θεωρείται προβληματική, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν οι συνήθεις ενδείξεις μιας προβληματικής επιχείρησης όπως αύξηση των ζημιών, μείωση του κύκλου εργασιών, διόγκωση των αποθεμάτων, πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα, φθίνουσα ταμειακή ροή, αυξανόμενη δανειοληψία, αύξηση των οικονομικών επιβαρύνσεων καθώς και εξασθένηση ή εξαφάνιση της αξίας του καθαρού ενεργητικού. Στις σοβαρότερες περιπτώσεις, η επιχείρηση μπορεί να έχει ήδη κηρυχθεί σε πτώχευση ή να αποτελεί αντικείμενο συλλογικής πτωχευτικής διαδικασίας σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που τη διέπει. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές ισχύουν για κάθε ενίσχυση που χορηγείται στο πλαίσιο τέτοιας διαδικασίας

4 — ΕΕ 2004, C 244, σ. 2, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές 2004. Το ισχύον επί του παρόντος κείμενο περιλαμβάνεται, υπό τον τίτλο «Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και αναδιάρθρωση μη χρηματοπιστωτικών προβληματικών επιχειρήσεων», στην ανακοίνωση της Επιτροπής 2014/C 249/01, ΕΕ 2014, C 249/1.

και η οποία επιτρέπει στην επιχείρηση να συνεχίσει τη δραστηριότητά της. Σε κάθε περίπτωση, μία προβληματική επιχείρηση είναι επιλέξιμη μόνο εφόσον αποδεδειγμένα αδυνατεί να εξασφαλίσει την ανάκαμψή της με δικούς της πόρους ή με την λήψη κεφαλαίων από τους ιδιοκτήτες/μετόχους ή από πηγές της αγοράς.»

B. Εθνικό δίκαιο

10. Το άρθρο 186bis του Regio Decreto 267⁵, ως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, διέπει τον καλούμενο «concordato preventivo» (στο εξής: πτωχευτικός συμβιβασμός ή συμβιβασμός με συνεχιζόμενη δραστηριότητα) υπό τους ακόλουθους όρους:

«Όταν το σχέδιο συμβιβασμού που αναφέρεται στο άρθρο 161, παράγραφος 2, στοιχείο e, προβλέπει τη συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας από τον οφειλέτη, τη μεταβίβαση της επιχειρήσεως εν λειτουργία ή την εισφορά της επιχειρήσεως εν λειτουργία σε μία ή περισσότερες εταιρίες, ακόμη και νεοσύστατες, εφαρμόζονται οι διατάξεις του παρόντος άρθρου. Το σχέδιο μπορεί να προβλέπει επίσης την εκκαθάριση των περιουσιακών στοιχείων που δεν είναι αναγκαία για την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Στις προβλεπόμενες από το παρόν άρθρο περιπτώσεις:

- a) το σχέδιο που αναφέρεται στο άρθρο 161, παράγραφος 2, στοιχείο e), πρέπει επίσης να περιέχει αναλυτική αναφορά των εξόδων και των εσόδων που αναμένονται από την προβλεπόμενη στο σχέδιο συμβιβασμού συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, τους αναγκαίους οικονομικούς πόρους και τον τρόπο καλύψεώς τους·
- b) η έκθεση του εμπειρογνώμονα που αναφέρεται στο άρθρο 161, παράγραφος 3, πρέπει να πιστοποιεί ότι η προβλεπόμενη από το σχέδιο συμβιβασμού συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας εξυπηρετεί την καλύτερη ικανοποίηση των πιστωτών·
- c) το σχέδιο μπορεί να προβλέπει, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 160, παράγραφος 2, χρεοστάσιο έως ένα έτος από την έγκρισή του για την πληρωμή των προνομιούχων πιστωτών, των πιστωτών με δικαίωμα ενεχύρου ή των ενυπόθηκων πιστωτών, εκτός εάν προβλέπεται η εκκαθάριση των περιουσιακών στοιχείων ή δικαιωμάτων επί των οποίων βασιζείται το προνόμιο, ενέχυρο ή υποθήκη. Στην περίπτωση αυτή, οι προνομιούχοι πιστωτές δεν έχουν δικαίωμα ψήφου.

Με την επιφύλαξη των οριζόμενων στο άρθρο 169bis, οι υπό εκτέλεση κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως συμβάσεις, συμπεριλαμβανομένων αυτών που έχουν συναφθεί με δημόσιες αρχές, δεν λύονται λόγω της ενάρξεως της διαδικασίας. Τυχόν αντίθετες συμφωνίες είναι άνευ αποτελέσματος. Η υπαγωγή στον πτωχευτικό συμβιβασμό δεν εμποδίζει τη συνέχιση των δημοσίων συμβάσεων, εάν ο οριζόμενος από τον οφειλέτη εμπειρογνώμονας που αναφέρεται στο άρθρο 67 έχει πιστοποιήσει τη συμφωνία με το σχέδιο και την εύλογη ικανότητα εκπληρώσεως της συμβάσεως. Από την εν λόγω συνέχιση μπορεί να ωφεληθεί, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου, επίσης η εταιρία προς την οποία μεταβιβάζεται ή εκχωρείται επιχείρηση ή κλάδος επιχειρήσεως, της οποίας οι συμβάσεις μεταβιβάζονται. Ο εισηγητής δικαστής, κατά τη μεταβίβαση ή την εκχώρηση, διατάσσει την ακύρωση των εγγραφών και μεταγραφών.

Μετά την κατάθεση της αιτήσεως, η συμμετοχή σε διαδικασίες αναθέσεως δημοσίων συμβάσεων πρέπει να εγκρίνεται από το δικαστήριο, αφού ζητηθεί η γνώμη του συνδίκου, εφόσον έχει διοριστεί. Ελλείψει διορισμού, αποφασίζει το δικαστήριο.

5 — Βασιλικό διάταγμα της 16ης Μαρτίου 1942 (*GIURI* αριθ. 81, της 6ης Απριλίου 1942), στο εξής: πτωχευτικός νόμος, ως ίσχυε μετά την τροποποίησή του με το νομοθετικό διάταγμα 83, της 22ας Ιουνίου 2012, το οποίο απέκτησε ισχύ νόμου με τον νόμο 134, της 7ης Αυγούστου 2012.

Η υπαγωγή στον πτωχευτικό συμβιβασμό δεν εμποδίζει τη συμμετοχή σε διαδικασίες αναθέσεως δημοσίων συμβάσεων, εφόσον η επιχείρηση υποβάλλει στο πλαίσιο του διαγωνισμού:

- a) έκθεση εμπειρογνώμονα ο οποίος πληροί τις κατά το άρθρο 67, παράγραφος 3, στοιχείο d, προϋποθέσεις και με την οποία πιστοποιείται η συμφωνία με το σχέδιο και η εύλογη ικανότητα εκπληρώσεως της σύμβασης·
- b) τη δήλωση άλλου φορέα ο οποίος πληροί τις προϋποθέσεις γενικού χαρακτήρα, έχει τη χρηματοδοτική, τεχνική, οικονομική ικανότητα καθώς και την ικανότητα πιστοποίησης που απαιτούνται για την ανάθεση της σύμβασης και έχει δεσμευθεί έναντι του διαγωνιζομένου και της αναθέτουσας αρχής να θέσει στη διάθεσή τους, καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης, τους αναγκαίους για την εκτέλεση της σύμβασης πόρους και να διαδεχθεί τη βοηθούμενη επιχείρηση σε περίπτωση που αυτή πτωχεύσει κατά τη διάρκεια του διαγωνισμού ή μετά τη σύναψη της σύμβασης ή δεν είναι για οποιονδήποτε λόγο πλέον σε θέση να εκτελέσει δεόντως τη σύμβαση. Το άρθρο 49 του νομοθετικού διατάγματος 163, της 12ης Απριλίου 2006, έχει εφαρμογή.

Με την επιφύλαξη της προηγούμενης παραγράφου, η επιχείρηση που έχει υπαχθεί σε πτωχευτικό συμβιβασμό μπορεί να συμμετάσχει στον διαγωνισμό δια της συμμετοχής της σε προσωρινή κοινοπραξία επιχειρήσεων, αρκεί να μην έχει την ιδιότητα της εντολοδόχου και υπό την προϋπόθεση ότι οι λοιπές επιχειρήσεις που μετέχουν στην κοινοπραξία δεν υπάγονται σε πτωχευτική διαδικασία. Στην περίπτωση αυτή, η δήλωση που προβλέπεται στην παράγραφο 4, στοιχείο b, μπορεί να προέλθει και από φορέα που μετέχει στην κοινοπραξία.

Εάν, κατά τη διάρκεια διαδικασίας που έχει αρχίσει σύμφωνα με το παρόν άρθρο, η άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας παύσει ή καταστεί προδήλως επιβλαβής για τους πιστωτές, το δικαστήριο λαμβάνει απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 173. Ο οφειλέτης διατηρεί το δικαίωμα να τροποποιήσει την πρόταση πτωχευτικού συμβιβασμού».

II. Πραγματικά περιστατικά

11. Στις 9 Νοεμβρίου 2010, η Περιφέρεια του Marche⁶ ενέκρινε πρόσκληση υποβολής αιτήσεων για την επιδότηση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, στο πλαίσιο του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος του ΕΤΠΑ για την περίοδο 2007-2013⁷.

12. Στο παράρτημα I της αποφάσεως περί της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων περιλαμβάνονταν, μεταξύ άλλων, διατάξεις σχετικά με τους «δικαιούχους» (άρθρο 1), τους «λόγους απορρίψεως» της συμμετοχής στη διαδικασία (άρθρο 10, παράγραφος 3, και άρθρο 19), τις «υποχρεώσεις σχετικά με τη σταθερότητα των δράσεων» (άρθρο 17, παράγραφος 3) και τους «λόγους ανακλήσεως» των χορηγηθεισών ενισχύσεων (άρθρο 20).

13. Όσον αφορά τους δικαιούχους, το άρθρο 1 περιελάμβανε τις προϋποθέσεις που έπρεπε να πληρούν οι επιδιώκουσες τη χορήγηση ενισχύσεων επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων, καθόσον ενδιαφέρει εν προκειμένω, και ο όρος ότι «κατά την υποβολή της αιτήσεως [οι επιχειρήσεις] δεν είναι προβληματικές κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 7, του κανονισμού 800/2008»⁸.

6 — Συγκριμένα, η διοικητική αρχή που υπέγραψε τη διέπουσα τις ενισχύσεις απόφαση, υπό τον αριθμό 267/IRE_11, ήταν ο «προϊστάμενος της διευθύνσεως καινοτομίας, έρευνας, οικονομικής αναπτύξεως και ανταγωνισμού των παραγωγικών τομέων».

7 — Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) του ΕΤΠΑ Marche 2007-2013, εγκριθέν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την απόφαση 3986, της 17ης Αυγούστου 2007.

8 — Σε υποσημείωση αναφερόταν ότι «ως προβληματική επιχείρηση νοείται η πληρούσα τις ακόλουθες προϋποθέσεις MME [...]» και, εν συνεχεία, παρατίθεντο οι προβλεπόμενες από τον κανονισμό 800/2008 προϋποθέσεις.

14. Σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 3, «ο δικαιούχος της ενισχύσεως οφείλει να τηρεί την υποχρέωση σταθερότητας της οικείας δράσεως, διασφαλίζοντας ότι, επί πέντε έτη μετά την ημερομηνία ολοκλήρωσης της συγχρηματοδοτούμενης δράσεως, δεν θα συντελεστούν, σε σχέση με τη δράση αυτή, ουσιώδεις τροποποιήσεις που μεταβάλλουν τη φύση ή τους όρους υλοποίησής της, ή που προσπορίζουν αδικαιολόγητα πλεονεκτήματα σε επιχείρηση ή δημόσιο οργανισμό και επάγονται αλλαγή της φύσεως της ιδιοκτησίας ορισμένων υποδομών ή την παύση δραστηριότητας».

15. Η επιχείρηση Nerea υπέβαλε στις 13 Απριλίου 2011 αίτηση για τη χορήγηση ενισχύσεως. Η αίτησή της έγινε δεκτή και στις 20 Μαρτίου 2012 της χορηγήθηκε ενίσχυση συνολικού ύψους 144 052,58 ευρώ.

16. Η Nerea, αφότου έλαβε ως προκαταβολή το 50 % της ενισχύσεως (72 026,29 ευρώ), ολοκλήρωσε τις επενδύσεις για τις οποίες είχε δεσμευτεί⁹ και στις 18 Νοεμβρίου 2013 υπέβαλε απολογισμό δαπανών, ζητώντας ταυτοχρόνως την εκκαθάριση του υπολοίπου ποσού.

17. Κατά τι περισσότερο από έναν μήνα μετά, στις 24 Δεκεμβρίου 2013, η Nerea υπέβαλε αίτηση πτωχευτικού συμβιβασμού ενώπιον του Tribunale di Macerata (δικαστήριο της Macerata), το οποίο, στις 15 Οκτωβρίου 2014, κίνησε την αντίστοιχη διαδικασία.

18. Στις 11 Φεβρουαρίου 2015, ο οργανισμός διαχείρισεως των ενισχύσεων¹⁰ γνωστοποίησε στη Nerea ότι είχε κινήσει διαδικασία ανακλήσεως της χορηγηθείσας ενισχύσεως, «για τον λόγο ότι η δικαιούχος επιχείρηση, συνεπεία της υπαγωγής της σε πτωχευτική διαδικασία, δεν πληρούσε πλέον τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας για χρηματοδότηση, σύμφωνα με τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 1 και του άρθρου 20, της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων».

19. Η Nerea ζήτησε την ακύρωση της διαδικασίας ανακλήσεως, αίτημα το οποίο, στις 20 Μαρτίου 2015, απερρίφθη από τον οργανισμό διαχείρισεως με την αιτιολογία ότι η υπαγωγή της στη διαδικασία πτωχευτικού συμβιβασμού δεν επέτρεπε τη χορήγηση της ενισχύσεως, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008 και το άρθρο 1 της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων.

20. Με απόφαση της 11ης Μαΐου 2015, η αρμόδια υπηρεσία της Περιφέρειας του Marche ανακάλεσε τη χορηγηθείσα ενίσχυση και απαίτησε την επιστροφή του ήδη καταβληθέντος ποσού, προσαυξημένου με τόκους ύψους 4 997,30 ευρώ.

21. Η Nerea άσκησε προσφυγή ενώπιον του Tribunale Amministrativo Regionale per le Marche (περιφερειακού διοικητικού δικαστηρίου του Marche, Ιταλία), το οποίο υπέβαλε στο Δικαστήριο την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

III. Προδικαστικά ερωτήματα

22. Τα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο στις 28 Απριλίου 2016, έχουν ως εξής:

«1. Καταρχάς, αφορά το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008 μόνον τις διαδικασίες που μπορούν να κινηθούν αυτεπαγγέλτως από τις διοικητικές και δικαστικές αρχές των κρατών μελών (στην Ιταλία, επί παραδείγματι, η πτώχευση) ή και εκείνες που μπορούν να κινηθούν με αίτηση και μόνον του ενδιαφερόμενου επιχειρηματία (όπως είναι στο εθνικό δίκαιο ο πτωχευτικός συμβιβασμός), λαμβανομένου υπόψη ότι η διάταξη κάνει λόγο για «υπαγωγή τους» σε συλλογική πτωχευτική διαδικασία;

9 — Όπως αναφέρει το αιτούν δικαστήριο στο σημείο 1.2 της διατάξεως περί παραπομπής.

10 — Με την επωνυμία, σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής, «Organismo Intermedio Medio Credito Centrale (MCC)».

2. Σε περίπτωση που κριθεί ότι ο κανονισμός 800/2008 αφορά όλες τις πτωχευτικές διαδικασίες, ειδικότερα τον κατά το άρθρο 186bis του νόμου περί πτωχεύσεων θεσμό του πτωχευτικού συμβιβασμού με συνεχιζόμενη δραστηριότητα, πρέπει το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008 να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η απλή συνδρομή των προϋποθέσεων για την έναρξη πτωχευτικής διαδικασίας σε βάρος επιχειρηματία που ζητεί ενίσχυση από τα διαρθρωτικά ταμεία απαγορεύει τη χορήγηση της χρηματοδότησεως ή υποχρεώνει την εθνική διαχειριστική αρχή να ανακαλέσει τη χρηματοδότηση που έχει ήδη χορηγηθεί ή, αντιθέτως, πρέπει να επαληθεύεται η κατάσταση δυσχέρειας στην συγκεκριμένη περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη, επί παραδείγματι, τον χρόνο ενάρξεως της διαδικασίας, την τήρηση από τον επιχειρηματία των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει και κάθε άλλη σχετική περίπτωση;»

23. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η Nerea τελούσε, κατ' αρχήν, σε θέση ασυμβίβαστη με τη χορήγηση της επίμαχης ενισχύσεως, καθώς, αφενός, η πρόσκληση υποβολής αιτήσεων επέβαλλε την προϋπόθεση τήρησης επί πέντε έτη της υποχρέωσης σταθερότητας της επιδοτούμενης δράσεως, και, αφετέρου, «είναι δύσκολο να αρνηθεί κανείς την ύπαρξη δυσχέρειας υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 6, και παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008 σε περίπτωση κατά την οποία η αίτηση υπαγωγής σε πτωχευτικό συμβιβασμό υποβάλλεται λίγες μόλις ημέρες μετά την ημερομηνία υποβολής τελικού απολογισμού αναφορικά με τις δράσεις [καθώς είναι] προφανές ότι η κατάσταση κατά την οποία μια επιχείρηση αντιμετωπίζει “δυσχέρειες” να τηρήσει τις δεσμεύσεις της δεν δημιουργείται μέσα σε λίγες ημέρες.»¹¹

24. Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο πρέπει να επισημανθεί «το ενδεχόμενο εσωτερικών αντιφάσεων ενός συστήματος το οποίο, αφενός, στο όνομα της προστασίας του συνόλου της οικονομίας της Ένωσης, επιτρέπει στις προβληματικές επιχειρήσεις, οι οποίες ωστόσο διατηρούν αντικειμενικά περιθώρια παραγωγικότητας, να αναδιαρθρωθούν επωφελούμενες από αδιαμφισβήτητα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα (που αντισταθμίζονται, πάντως, από την υπαγωγή τους σε εξωτερικό δικαστικό έλεγχο) και, αφετέρου, επιτρέπει οι ίδιες αυτές [επιχειρήσεις] να στερούνται –ακόμη και εκ των υστέρων– οικονομικών πόρων κρατικής προελεύσεως οι οποίοι, μέχρι αποδείξεως του εναντίου, πρέπει να θεωρούνται ότι χρησιμοποιούνται ειδικά για την επίτευξη του σκοπού της αναδιαρθρώσεως και ανακάμψεως.»¹²

IV. Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και θέσεις των διαδίκων

25. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Περιφέρεια του Marche, η Ιταλική και η Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς επίσης η Επιτροπή.

26. Σύμφωνα με την Περιφέρεια του Marche, η ανάκληση της ενισχύσεως και η ανάκτηση του ποσού που είχε χορηγηθεί στη Nerea ήταν σύμφωνες με το άρθρο 1 και το άρθρο 17, παράγραφος 3, της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων, κατά τα οποία ο δικαιούχος όφειλε, επί πέντε έτη μετά την ημερομηνία ολοκλήρωσεως της συγχρηματοδοτούμενης δράσεως, να τηρεί την υποχρέωση σταθερότητας της δράσεως αυτής. Δεδομένου ότι η κίνηση της διαδικασίας πτωχευτικού συμβιβασμού αποτελούσε απόδειξη περί του ότι η Nerea αντιμετώπιζε δυσχέρειες κατά τον χρόνο κατά τον οποίο είχε ζητήσει την εκκαθάριση του υπολειπόμενου ποσού της ενισχύσεως, ο όρος της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων περί φερεγγυότητας δεν πληρούνταν.

27. Επιπλέον, κατά την Περιφέρεια του Marche, το γεγονός ότι έγινε εν προκειμένω δεκτή η αίτηση πτωχευτικού συμβιβασμού είναι άνευ σημασίας, καθώς το πρόγραμμα του ΕΤΠΑ είχε εγκριθεί πριν τεθεί σε ισχύ η διέπουσα τη νέα αυτή πτωχευτική διαδικασία εθνική νομοθεσία. Ελλείψει ειδικών διατάξεων, κοινοτικών ή εθνικών, εισαγωγικών εξαιρέσεις, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες του εν λόγω θεσμού.

11 — Σημείο 9, τρίτη περίπτωση, της διατάξεως περί παραπομπής.

12 — Σημείο 15 της διατάξεως περί παραπομπής.

28. Επί του πρώτου ερωτήματος, η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το αιτούν δικαστήριο εκκινεί, εσφαλμένως, από την αντίληψη ότι μια επιχείρηση δεν τελεί υπό πτωχευτική διαδικασία εφόσον η διαδικασία αυτή έχει κινηθεί με δική της πρωτοβουλία. Κατά την άποψή της, κρίσιμο είναι, πρώτον, να καθοριστεί εάν ο πτωχευτικός συμβιβασμός ταυτίζεται εννοιολογικά με την πτωχευτική διαδικασία και, εν συνεχεία, σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, να εξεταστεί, ανεξαρτήτως του εάν υπήρξε αίτημα πτωχευτικού συμβιβασμού, εάν πληρούνται οι όροι για την κίνηση πτωχευτικής διαδικασίας.

29. Κατά την Ιταλική Κυβέρνηση, καθ' ο μέρος ο πτωχευτικός συμβιβασμός αποτελεί ένδειξη περί της υπάρξεως καταστάσεως δυσχέρειας η οποία δεν επάγεται κατ' ανάγκην το αναξιόχρεο της οικείας επιχειρήσεως, δεν είναι δυνατό να συναχθεί ότι αυτού του είδους ο συμβιβασμός συνιστά πτωχευτική διαδικασία. Ωστόσο, ουδόλως αποκλείεται μια επιχείρηση υποκείμενη σε συμβιβασμό με τέτοια χαρακτηριστικά να πληροί, περαιτέρω, τις προϋποθέσεις που απαιτούνται προκειμένου να αποτελέσει αντικείμενο πτωχευτικής διαδικασίας.

30. Σε σχέση με το δεύτερο ερώτημα, η Ιταλική Κυβέρνηση επισημαίνει, βάσει των παρατηρήσεών της επί του προηγούμενου ερωτήματος, ότι η απλή συνδρομή των προϋποθέσεων για την κίνηση διαδικασίας πτωχευτικού συμβιβασμού δεν μπορεί να εμποδίσει την πρόσβαση στα διαρθρωτικά ταμεία ούτε να επιβάλει την ανάκληση των ήδη χορηγηθεισών ενισχύσεων. Μια τέτοια ενέργεια δυσχερώς θα συμβιβαζόταν με τον σκοπό του εν λόγω συμβιβασμού, που δεν είναι άλλος από την επιδίωξη της συνέχειας της επιχειρήσεως. Η άρνηση χορηγήσεως ή, κατά περίπτωση, η ανάκληση της ενισχύσεως θα ήταν, ως εκ τούτου, δυνατή μόνον εφόσον διαπιστωνόταν *in concreto* η ύπαρξη καταστάσεως δυσχέρειας κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008.

31. Η Πολωνική Κυβέρνηση υποστηρίζει επί του πρώτου ερωτήματος ότι, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές 2004, ο όρος «πτωχευτική διαδικασία», κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 7, του κανονισμού 800/2008, πρέπει να νοείται ως αφορών εκείνες τις δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες χωρίς τις οποίες οι επιχειρήσεις δεν θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν, με ίδια μέσα ή με τα μέσα των μετόχων και των πιστωτών τους, τις ζημίες που τις οδηγούν σε βέβαιο οικονομικό θάνατο βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα. Δεν ασκεί επιρροή εάν οι εν λόγω διαδικασίες κινούνται αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήσεως της οικείας επιχειρήσεως, καθώς ο κανονισμός 800/2008 δεν θέτει κανενός είδους περιορισμό ως προς το σημείο αυτό.

32. Ως προς το δεύτερο ερώτημα, η Πολωνική Κυβέρνηση φρονεί ότι οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη λήψη ενισχύσεως δυνάμει του κανονισμού 800/2008 πρέπει να συντρέχουν κατά τον χρόνο χορηγήσεώς της, χωρίς η μεταγενέστερη μεταβολή των περιστάσεων να επάγεται την υποχρέωση επιστροφής της.

33. Κατά την Επιτροπή, ως προς το πρώτο ερώτημα, το άρθρο 1, παράγραφος 6, στοιχείο γ', και το άρθρο 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008 αφορούν κάθε είδους πτωχευτική διαδικασία, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται, σύμφωνα με το ιταλικό δίκαιο, ο πτωχευτικός συμβιβασμός. Απόκειται στις εθνικές αρχές να διαπιστώσουν εάν συντρέχουν οι τιθέμενοι από το εθνικό δίκαιο (στο οποίο παραπέμπει το δίκαιο της Ένωσης) όροι για την κίνηση των διαδικασιών αυτών, χωρίς να ασκεί επιρροή το εάν οι διαδικασίες αυτές κινούνται αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήσεως της οικείας επιχειρήσεως. Το γεγονός ότι η διαδικασία πτωχευτικού συμβιβασμού κινήθηκε από τη Nerea αποτελεί απόδειξη περί του ότι επρόκειτο για προβληματική επιχείρηση, σύμφωνα με τον κανονισμό 800/2008.

34. Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, η Επιτροπή φρονεί ότι ο κανονισμός 800/2008 αποκλείει τις επιχειρήσεις οι οποίες, κατά τον χρόνο χορηγήσεως της ενισχύσεως, ευρίσκονται σε κατάσταση δυσχέρειας, δεν επιβάλλει, όμως, την ανάκτηση της ενισχύσεως, εφόσον αυτή έχει ήδη χορηγηθεί, από τις επιχειρήσεις που δεν τελούσαν σε τέτοια κατάσταση κατά τον χρόνο της χορηγήσεώς της. Επομένως, η Nerea δεν τελούσε υπό κατάσταση δυσχέρειας όταν της χορηγήθηκε η ενίσχυση και, ως

εκ τούτου, το δίκαιο της Ένωσης δεν υποχρεώνει τις εθνικές αρχές να την ανακαλέσουν. Τούτο δε χωρίς ουδόλως να θίγεται η ελευθερία των κρατών μελών να χορηγούν ή να αρνούνται τη χορήγηση, σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο, ενισχύσεως συμβατής προς την κοινή αγορά και, κατά περίπτωση, να την ανακτούν.

V. Ανάλυση

A. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

35. Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο κρίνω σκόπιμη τη διαίρεση της διαφοράς σε δύο επίπεδα. Το πρώτο αφορά την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης (συγκεκριμένα, του κανονισμού 800/2008) εντός του πλαισίου της διαφοράς της υποθέσεως της κύριας δίκης. Το δεύτερο, αντιθέτως, περιορίζεται στην ερμηνεία των εθνικών διατάξεων (ιδίως, ορισμένων άρθρων της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων) που δεν απαιτούν κατ' ανάγκην την εφαρμογή του κανονισμού αυτού.

36. Όσον αφορά το πρώτο επίπεδο, η ανάλυση του άρθρου 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ' του κανονισμού 800/2008 θα μπορούσε να είναι χρήσιμη εφόσον η Nerea τελούσε υπό πτωχευτική διαδικασία (και, ως εκ τούτου, μπορούσε να χαρακτηριστεί ως προβληματική επιχείρηση) κατά τον χρόνο κατά τον οποίο είχε αιτηθεί και λάβει τη συγχρηματοδοτούμενη με πόρους του ΕΤΠΑ ενίσχυση. Όμως, όπως όλοι οι διάδικοι αναγνωρίζουν και το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, η Nerea, κατά την περίοδο εκείνη (το 2011 όσον αφορά την αίτηση και το 2012 όσον αφορά τη χορήγηση της ενισχύσεως), δεν αντιμετώπιζε δυσχέρειες ούτε είχε υποβληθεί σε κάποιου είδους πτωχευτική διαδικασία, η οποία θα εκινείτο μόλις κατά τα τέλη του 2013.

37. Το άρθρο 1 της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων, το οποίο έκανε ρητώς αναφορά στο άρθρο 1 του κανονισμού 800/2008 για τους σκοπούς της εισαγωγής της έννοιας της αποκλεισμένης από το καθεστώς ενισχύσεων προβληματικής επιχειρήσεως, όριζε ότι οι ενισχύσεις δεν μπορούσαν να χορηγηθούν σε επιχειρήσεις οι οποίες *κατά την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεώς τους* αντιμετώπιζαν τις κατά το εν λόγω άρθρο του κανονισμού δυσχέρειες. Επιμένω ότι η Nerea πληρούσε την (αρνητική) αυτή προϋπόθεση, με αποτέλεσμα, υπό το πρίσμα αυτό, να μπορεί να λάβει την επιδότηση. Το άρθρο 1 του κανονισμού 800/2008 δεν απαγόρευε, επομένως, τη χορήγηση της ενισχύσεως ούτε, κατ' επέκταση, επέβαλλε την ανάκλησή της.

38. Διαφορετικό είναι το ζήτημα ότι έτερο άρθρο της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων (άρθρο 17, παράγραφος 3) θέσπιζε την απαίτηση περί «σταθερότητας των δράσεων», η οποία, αφεαυτής, δεν συνδεόταν πλέον με την αρχική κατάσταση δυσχέρειας, αλλά με επιγενόμενες περιστάσεις ανακλύπτουσες κατά τη διάρκεια των πέντε ετών μετά την ολοκλήρωση των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων. Ούτε το άρθρο αυτό ούτε η προβλεπόμενη σε αυτό απαίτηση περί σταθερότητας έχουν άμεση σχέση με το δίκαιο της Ένωσης (ορθότερα, με τον κανονισμό 800/2008). Το εάν ο κανονισμός αυτός παρέχει ή όχι ερμηνευτικά κριτήρια για την εφαρμογή του, όπως φαίνεται να υπονοεί το αιτούν δικαστήριο, είναι κάτι επί του οποίου θα αποφανθώ σε μεταγενέστερο στάδιο.

B. Το λυσιτελές της αναδιατυπώσεως των δύο προδικαστικών ερωτημάτων

39. Όπως έχει τεθεί, το πρώτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου (χαρακτηριζόμενο από το ίδιο ως «προκαταρκτικό») περιορίζεται απλώς στο ζήτημα περί του εάν οι κατά το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008 πτωχευτικές διαδικασίες αφορούν τόσο αυτές που κινούνται με πρωτοβουλία του επιχειρηματία όσο και τις κινούμενες αυτεπαγγέλτως από τις διοικητικές και δικαστικές αρχές.

40. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν εγείρει ιδιαίτερα ερμηνευτικά προβλήματα: το εν λόγω άρθρο του κανονισμού απλουστάτα δεν διακρίνει μεταξύ των πτωχευτικών διαδικασιών αναλόγως του τρόπου κινήσεώς τους, αυτεπαγγέλτως ή με πρωτοβουλία του ενδιαφερομένου, και, ως εκ τούτου, εφαρμόζεται σε αμφότερες τις περιπτώσεις. Συμμερίζομαι την άποψη των κυβερνήσεων που έχουν παρέμβει στην προδικαστική διαδικασία, καθώς επίσης της Επιτροπής.

41. Συγκεκριμένα, ο «πτωχευτικός συμβιβασμός με συνεχιζόμενη δραστηριότητα» εισαχθείς το 2012 από την ιταλική νομοθεσία (τον οποίον μπορούν να ζητήσουν οι επιχειρήσεις με προβλήματα ρευστότητας ως εναλλακτική λύση έναντι της εξαφάνισέώς τους) είναι ένας από τους τρόπους συλλογικής ικανοποιήσεως των πιστωτών ο οποίος, κατά την κρίση μου, εμπίπτει στην έννοια της πτωχευτικής διαδικασίας κατά τον κανονισμό 800/2008.

42. Η καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό θα οδηγούσε στο δεύτερο ερώτημα, ήτοι, σχετικά με το εάν η συνδρομή των προϋποθέσεων για την κίνηση πτωχευτικής διαδικασίας (είτε αυτεπαγγέλτως, είτε με πρωτοβουλία του ενδιαφερομένου) επιτρέπει να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένη μια κατάσταση δυσχέρειας που εμποδίζει τη χορήγηση ενισχύσεως (ή επιβάλλει την ανάκληση της ήδη χορηγηθείσας) ή εάν, αντιθέτως, η ύπαρξη της καταστάσεως αυτής πρέπει να εκτιμάται *in concreto*.

43. Προς άρση της τελευταίας αυτής αμφιβολίας, είναι αναγκαίο να *αποσαφηνιστεί* προηγουμένως ο όρος «προβληματική επιχείρηση», κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 6, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008, εφόσον οι ευρισκόμενες σε τέτοια κατάσταση επιχειρήσεις αποκλείονται από τις ενισχύσεις που διέπει ο εν λόγω κανονισμός. Καθόσον, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του ίδιου αυτού κανονισμού, μια ΜΜΕ «θεωρείται προβληματική επιχείρηση» εφόσον «πληροί τις προϋποθέσεις της εγχώριας νομοθεσίας ώστε να υπαχθεί σε συλλογική πτωχευτική διαδικασία», η ερμηνεία του τελευταίου αυτού όρου δεν μπορεί να εκφύγει των εθνικών δικαίων¹³.

44. Κρίνω, επομένως, σκοπιμότερο να αναδιατυπωθούν τα δύο ερωτήματα, ούτως ώστε να εξεταστεί τόσο το σε τι συνίσταται μια «πτωχευτική διαδικασία», κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008, όσο και η έννοια του όρου «προβληματική επιχείρηση» κατά την παράγραφο 6, στοιχείο γ', του ίδιου άρθρου. Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά θα συμβάλει στην καλύτερη αντιμετώπιση των αμφιβολιών του αιτούντος δικαστηρίου επί του ζητήματος το οποίο, κατά το δικαστήριο αυτό, είναι κρίσιμο για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης: εάν η οικεία επιχείρηση, λόγω του ότι τελεί σε κατάσταση που μπορεί να οδηγήσει στην κίνηση πτωχευτικής διαδικασίας, πρέπει να χαρακτηριστεί προβληματική, ώστε να μη μπορεί να της χορηγηθεί η αιτηθείσα ενίσχυση ή, σε περίπτωση που της έχει ήδη χορηγηθεί, να πρέπει να ανακληθεί.

Γ. Η έννοια του όρου «προβληματική επιχείρηση» κατά το άρθρο 1, παράγραφος 6, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008

45. Κατά τον χρόνο θεσπίσεως των κατευθυντηρίων γραμμών 2004, η Επιτροπή αναγνώριζε ότι «[δ]εν υπάρχει κοινοτικός ορισμός της προβληματικής επιχείρησης». Ήταν, ως εκ τούτου, αναγκαίο να καθοριστούν νομοθετικώς τα εννοιολογικά χαρακτηριστικά του όρου αυτού, καθώς από αυτόν εξαρτάτο η εφαρμογή άλλων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης (όπως, παραδείγματος χάριν, των κανόνων σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις ή αυτών που διέπουν τον έλεγχο των συγκεντρώσεων) οι οποίες δεν μπορούν παρά να λαμβάνουν υπόψη τη νομική, οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα των προβληματικών επιχειρήσεων.

13 — Πρόκειται, ωστόσο, να υποστηρίξω ότι η παραπομπή στα εθνικά δίκαια ουδόλως αποκλείει τον αυτοτελή χαρακτήρα, ίδιον του δικαίου της Ένωσης, της έννοιας «προβληματική επιχείρηση».

46. Επομένως, ήταν αναγκαία η προσφυγή σε *ad hoc* εννοιολογικές κατασκευές, ικανές να προσδώσουν στη σύνθετη αυτή πραγματικότητα συγκεκριμένο νόημα κατά την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων που την είχαν ως αντικείμενο. Προς τούτο δημοσιεύθηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές 2004, σκοπός των οποίων ήταν να κατευθύνουν τη δράση της Επιτροπής στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων για τη διάσωση και αναδιάρθρωση των προβληματικών επιχειρήσεων. Ο κανονισμός 800/2008 υιοθέτησε τις περιλαμβανόμενες στις κατευθυντήριες αυτές γραμμές εκτιμήσεις, προσδίδοντάς τους νομοθετική ισχύ ως συστατικά στοιχεία μιας έννοιας η οποία δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί αυτοτελής, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.

47. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 15 του κανονισμού 800/2008, οι ενισχύσεις σε προβληματικές επιχειρήσεις «πρέπει να αξιολογούνται με βάση τις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές», αν και, καθ' ο μέρος αφορά τις ΜΜΕ, «ο ορισμός της προβληματικής επιχείρησης πρέπει να απλουστευθεί σε σχέση με τον ορισμό που χρησιμοποιείται στις εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές».

48. Οι κατευθυντήριες γραμμές 2004 κατέστησαν κατ' αυτόν τον τρόπο συστατικά κριτήρια, νομικώς δεσμευτικά, του νομοθετικού όρου «προβληματική επιχείρηση», ενός όρου, επαναλαμβάνω, που είναι κατ' ανάγκην αυτοτελής και απορρέει από το δίκαιο της Ένωσης, στον βαθμό κατά τον οποίο, εφόσον πρόκειται να έχει εφαρμογή στο σύνολο των κρατών μελών, πρέπει να διαθέτει σε έκαστο εξ αυτών την ίδια έννοια.

49. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, «από τις απαιτήσεις τόσο της ενιαίας εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης όσο και της αρχής της ισότητας συνάγεται ότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που δεν περιέχουν ρητή παραπομπή στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου τους πρέπει κανονικά να ερμηνεύονται κατά τρόπο αυτοτελή και ενιαίο σε ολόκληρη την Ένωση βάσει του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται και του σκοπού της επίμαχης ρυθμίσεως»¹⁴.

50. Ο επιλεγείς από τον κανονισμό 800/2008 ορισμός της έννοιας «προβληματικές επιχειρήσεις» (προκειμένου να τις αποκλείσει από το πεδίο εφαρμογής του) δεν είναι ακριβώς ο ίδιος με εκείνον που υιοθέτησε η Επιτροπή στις κατευθυντήριες γραμμές 2004, αλλά, όπως έχω ήδη αναφέρει, *απλοποιημένη* εκδοχή των τελευταίων. Από το άρθρο 1, παράγραφος 7, του κανονισμού 800/2008 μπορεί να συναχθεί ότι η απλοποίηση αυτή συνίστατο στην εισαγωγή αποκλειστικώς και μόνον των στοιχείων της έννοιας «προβληματική επιχείρηση» εκ του σημείου 10 των κατευθυντηρίων γραμμών 2004, αποκλειομένων, ως εκ τούτου, αυτών που απαριθμούνται στο σημείο 11.

51. Πράγματι, το σημείο 10 των κατευθυντηρίων γραμμών 2004 αναπαράγεται σχεδόν αυτούσιο στο άρθρο 1, παράγραφος 7, του κανονισμού 800/2008, με μοναδική προσθήκη την αναφορά στις ΜΜΕ που δεν έχουν συμπληρώσει τρία χρόνια από τη σύστασή τους, όπερ μνημονεύεται ήδη στην αιτιολογική σκέψη 15 του κανονισμού. Αντιθέτως, καμία αναφορά δεν γίνεται στους παράγοντες οι οποίοι, σύμφωνα με το σημείο 11 των κατευθυντηρίων γραμμών 2004, θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο ίδιο αποτέλεσμα, η διαπίστωση όμως των οποίων θα έχρηζε εντονότερης αποδεικτικής προσπάθειας. Ως εκ τούτου, «προκειμένου να μειωθεί ο διοικητικός φόρτος των κρατών μελών», προκρίθηκε η παράλειψή τους.

14 — Απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, *Axa Belgium* (C-494/14, EU:C:2015:692, σκέψη 21, και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

52. Εκ των τριών χαρακτηριστικών περιπτώσεων που μνημονεύονται στο άρθρο 1, παράγραφος 7, του κανονισμού 800/2008 προκειμένου να καθοριστεί, για τους σκοπούς του πεδίου εφαρμογής του, πότε μια ΜΜΕ είναι προβληματική, οι περιλαμβανόμενες στα στοιχεία α'¹⁵ και β'¹⁶ στερούνται εν προκειμένω σημασίας. Στις δύο αυτές περιπτώσεις, τα καθοριστικά κριτήρια τίθενται με πληρότητα από τον ίδιο τον κανονισμό 800/2008, ώστε να μην είναι αναγκαία η προσφυγή στο δίκαιο των κρατών μελών, προκειμένου να διαπιστωθεί αν πληρούνται σε συγκεκριμένη περίπτωση. Η αυτοτέλεια του κοινοτικού όρου είναι, επομένως, αδιαμφισβήτητη σε αμφότερες τις περιπτώσεις αυτές.

53. Το τρίτο από τα κριτήρια, το οποίο είναι κρίσιμο εν προκειμένω («επιχειρήσεις που πληρ[ούν] τις προϋποθέσεις της εγχώριας νομοθεσίας ώστε να υπαχθ[ούν] σε συλλογική πτωχευτική διαδικασία») παραπέμπει, ασφαλώς, στους εσωτερικούς κανόνες εκάστου κράτους. Δεν πρόκειται, ωστόσο, για απόλυτη παραπομπή, εφόσον η συνδρομή του εσωτερικού δικαίου περιορίζεται στον καθορισμό των προϋποθέσεων για την κίνηση διαδικασίας η οποία, από πλευράς της, πρέπει επίσης να αντιστοιχεί σε αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης.

Δ. Η έννοια του όρου «πτωχευτική διαδικασία» κατά το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008

54. Η ίδια ανάγκη ενότητας και συνοχής του συστήματος που επιβάλλει τη διαμόρφωση του όρου «προβληματική επιχείρηση», ως ίδια κατηγορία του δικαίου της Ένωσης, αφορά και την έννοια «πτωχευτική διαδικασία», παρά την παραπομπή στα εθνικά δίκαια για τους σκοπούς της εξειδικεύσεώς της.

55. Η χρήση της νομικής αυτής έννοιας εντός του πλαισίου του κανονισμού 800/2008 (ήτοι, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου και του σκοπού του) πρέπει να πραγματοποιείται βάσει της προκείμενης ότι ο όρος «πτωχευτική διαδικασία» δεν είναι ξένος στο δίκαιο της Ένωσης, τουναντίον δε χάρει ρητής κατοχυρώσεως.

56. Ο κανονισμός (ΕΚ) 1346/2000¹⁷ όριζε στο άρθρο του 2, στοιχείο α', τις διαδικασίες αφερεγγυότητας ως τις «συλλογικές διαδικασίες [τις] εμπίπτουσες στο άρθρο 1 παράγραφος 1» του κανονισμού αυτού, ήτοι, τις διαδικασίες «οι οποίες προϋποθέτουν την αφερεγγυότητα του οφειλέτη, συνεπάγονται τη μερική ή ολική πτωχευτική του απαλλοτρίωση και το διορισμό συνδίκου». Βάσει της προκείμενης αυτής, το άρθρο 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1346/2000 περιέλαβε κατάλογο με τις διαφορετικές εθνικές πτωχευτικές διαδικασίες, απαριθμούμενες στο παράρτημά του Α.

57. Εντός του παραρτήματος αυτού, και όσον αφορά την Ιταλία, περιελήφθη το καλούμενο «concordato preventivo»¹⁸. Δεν μνημονεύθηκε, επομένως, ο συμβιβασμός με συνεχιζόμενη δραστηριότητα, διότι εισήχθη στο ιταλικό δίκαιο μεταγενέστερα (κατά το αιτούν δικαστήριο, το 2012). Επομένως, ευλόγως το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν ο τρόπος με τον οποίο έχει διαμορφωθεί ο συμβιβασμός αυτός στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου τον καθιστά διαδικασία διαφορετική του concordato preventivo ή απλή παραλλαγή του τελευταίου.

15 — Στην περίπτωση εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, εφόσον έχει απολεσθεί πάνω από το μισό του εγγεγραμμένου της κεφαλαίου και άνω του ενός τέταρτου του κεφαλαίου αυτού έχει απολεσθεί κατά τη διάρκεια των δώδεκα τελευταίων μηνών.

16 — Στην περίπτωση εταιριών στις οποίες τουλάχιστον ορισμένα μέλη έχουν απεριόριστη ευθύνη, εφόσον έχει απολεσθεί πάνω από το μισό του κεφαλαίου της και πάνω από το ένα τέταρτο αυτού του κεφαλαίου έχει απολεσθεί κατά τη διάρκεια των δώδεκα τελευταίων μηνών.

17 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2000, περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας (ΕΕ 2000, L 160, σ. 1).

18 — Το ιταλικό concordato preventivo μνημονεύεται επίσης, με την αυτή ονομασία, στο παράρτημα Α του κανονισμού (ΕΕ) 2015/848 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2015, περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας (ΕΕ 2015, L 141, σ. 19), με τίτλο «Διαδικασίες αφερεγγυότητας του άρθρου 2, σημείο 4».

58. Η απάντηση απόκειται, όπως είναι λογικό, στο εθνικό δικαστήριο, μολοντί η συστηματική θέση του άρθρου 186bis εντός του ιταλικού πτωχευτικού νόμου και το ίδιο το γράμμα του φαίνεται να ενισχύουν την άποψη ότι ο πτωχευτικός συμβιβασμός με συνεχιζόμενη δεν είναι, εν γένει, παρά (νέα) εκδοχή του concordato preventivo, ήτοι, δεν διαμορφώνεται ως κάτι διαφορετικό της τελευταίας αυτής ευρύτερης κατηγορίας¹⁹. Το ίδιο το αιτούν δικαστήριο αναγνωρίζει ότι ο πτωχευτικός συμβιβασμός με συνεχιζόμενη δραστηριότητα της επιχειρήσεως αποτελεί «κατηγορία πτωχευτικής διαδικασίας»²⁰.

59. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι, εφόσον το αιτούν δικαστήριο επιβεβαιώσει ότι ο συμβιβασμός με συνεχιζόμενη δραστηριότητα της επιχειρήσεως αποτελεί εκδοχή του μνημονευόμενου στο παράρτημα Α του κανονισμού 1346/2000 concordato preventivo, πρέπει να συναχθεί ότι ο εν λόγω συμβιβασμός συνιστά πτωχευτική διαδικασία, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008.

60. Κατά τα λοιπά, όπως προανέφερα, στον βαθμό κατά τον οποίον το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού 800/2008 δεν διακρίνει μεταξύ των πτωχευτικών διαδικασιών που κινούνται αυτεπαγγέλτως και αυτών που κινούνται με πρωτοβουλία του επιχειρηματία ή των πιστωτών του, φρονώ ότι η διάκριση αυτή είναι άνευ σημασίας για τους σκοπούς που εν προκειμένω ενδιαφέρουν.

Ε. Συνδρομή των προβλεπομένων προϋποθέσεων για την κίνηση πτωχευτικής διαδικασίας

61. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί –τούτος δε είναι ο πυρήνας των αμφιβολιών που το οδήγησαν στην υποβολή αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως– εάν η απλή συνδρομή των προϋποθέσεων που δικαιολογούν την κίνηση πτωχευτικής διαδικασίας αποτελεί απόδειξη περί του ότι η οικεία επιχείρηση έχει περιέλθει σε κατάσταση δυσχέρειας, κατά την έννοια του κανονισμού 800/2008, ή εάν, αντιθέτως, πρέπει να αποφεύγονται τα αυτόματα συμπεράσματα και να εκτιμώνται οι περιστάσεις κάθε περιπτώσεως, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν η επιχείρηση τελεί ή όχι στην πραγματικότητα σε κατάσταση δυσχέρειας.

62. Ενώ η Περιφέρεια του Marche και η Επιτροπή κλίνουν υπέρ της πρώτης λύσεως, η Ιταλική και η Πολωνική Κυβέρνηση τάσσονται υπέρ της δεύτερης.

63. Φρονώ ότι από τον σκοπό του κανονισμού 800/2008 και τη ρητή βούληση του νομοθέτη μπορεί να συναχθεί ότι για να είναι μια επιχείρηση προβληματική, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του ως άνω κανονισμού, αρκεί να πληροί τις αντικειμενικές προϋποθέσεις για την υπαγωγή της σε πτωχευτική διαδικασία υπό αμιγώς τυπικούς όρους.

64. Ο κανονισμός 800/2008 επεδίωξε να «απλουστευθεί» ο ορισμός της «προβληματικής επιχειρήσεως» κατά τις κατευθυντήριες γραμμές 2004, και το έπραξε διά της παραλείψεως των απαριθμούμενων στο σημείο 11 των κατευθυντηρίων αυτών γραμμών στοιχείων, ήτοι, εκείνων των οποίων η εκτίμηση επαγόταν για τις αρχές των κρατών μελών διοικητικό φόρτο ο οποίος, όπως αναφέρεται στον ίδιο κανονισμό, επιχειρείται να αμβλυνθεί.

19 — Η γενική εισαγγελέας E. Sharpston, με τις προτάσεις της στην υπόθεση Degano Trasporti (C-546/14, EU:C:2016:13, σημείο 43), στην οποία ετίθετο ομοίως ζήτημα σχετικά με τις ιταλικές πτωχευτικές διαδικασίες, ανέφερε ότι το Δικαστήριο δεν μπορούσε να αποφανθεί προδικαστικός επί των ιδιαιτεροτήτων της εθνικής πτωχευτικής νομοθεσίας. Ιδίως –προσθέτω– δεν απόκειται στο Δικαστήριο να προβεί σε κατηγοριοποίηση των διαφόρων διαδικαστικών παραλλαγών τους.

20 — Σημείο 10 της διατάξεως περί παραπομπής.

65. Δυσχερώς θα συμβιβαζόταν με τον σκοπό αυτόν περί απλοποίησης –και θα ήταν αντίθετο προς τη νομοθετική βούληση να μη ληφθεί υπόψη το περιεχόμενο του σημείου 11 των κατευθυντηρίων γραμμών 2004– η επιβολή στις εθνικές αρχές της υποχρέωσης να μην περιορίζονται στη διαπίστωση ότι συντρέχουν οι περιστάσεις για την κίνηση πτωχευτικής διαδικασίας, αλλά, βαίνοντας πέραν αυτής της διαπιστώσεως –η οποία, κατά τα λοιπά, δεν είναι πάντοτε εύκολη– να προβαίνουν σε ουσιαστική κρίση όπως αυτή που προτείνει το αιτούν δικαστήριο.

66. Στο ανωτέρω προστίθενται δυο συμπληρωματικά επιχειρήματα. Το πρώτο είναι ότι απόκειται στα αρμόδια επί της πτωχεύσεως δικαστήρια, ενώπιον των οποίων πρέπει να υποβληθεί ο πτωχευτικός συμβιβασμός, να αποφασίσουν, λαμβάνοντας ακριβώς υπόψη τους τις μεμονωμένες περιστάσεις κάθε επιχειρήσεως, εάν αυτή τελεί υπό συνθήκες που καθιστούν επιβεβλημένη την αναστολή πληρωμών προς τους πιστωτές (με άλλα λόγια, εάν αυτή αντιμετωπίζει οικονομικές δυσχέρειες). Εν προκειμένω, το Tribunale di Macerata (δικαστήριο της Macerata) το οποίο, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, «επικύρωσε»²¹ τον πτωχευτικό συμβιβασμό, όφειλε, αναμφιβόλως, να έχει διαπιστώσει εάν επληρούντο οι νομοθετικά προβλεπόμενες προς τούτο περιστάσεις.

67. Υπό το πρίσμα αυτό, το δεύτερο συμπληρωματικό επιχείρημα έγκειται στο ότι σκοπός του κανονισμού δεν είναι να κηρυχθούν συμβατές προς την κοινή αγορά οποιεσδήποτε κατηγορίες ενισχύσεων, αλλά μόνον όσες έχουν ως αντικείμενο την ικανοποίηση αναγκών για τις οποίες απαιτούνται, ακριβώς, επιχειρήσεις που να είναι σε θέση να τις αντιμετωπίσουν, με αποτέλεσμα να αποκλείονται από τις ενισχύσεις οι προβληματικές επιχειρήσεις. Κατά την κρίση μου, η συνδρομή των προϋποθέσεων υπαγωγής σε πτωχευτική διαδικασία αποτελεί, *per se*, αρκούντως εύλογο λόγο ώστε να τεθεί υπό αμφισβήτηση η βιωσιμότητα της δραστηριότητας προς όφελος της οποίας ζητείται η ενίσχυση και επιτρέπει να υποτεθεί ότι με την αιτούμενη ενίσχυση επιδιώκεται να αντιμετωπιστεί μια κατάσταση δυσχέρειας, κατά παράκαμψη των κατευθυντηρίων γραμμών 2004, όπερ ο κανονισμός 800/2008 σκοπεύει να αποτρέψει.

68. Σε τελική ανάλυση, δεν πρέπει να παροράται ότι, «ο κανονισμός 800/2008 και οι προϋποθέσεις που αυτός προβλέπει πρέπει να τυγχάνουν αυστηρής ερμηνείας, δεδομένου ότι κάμπτουν τον κανόνα της υποχρέωσης κοινοποίησης [των κρατικών ενισχύσεων].»²²

69. Φρονώ, κατά συνέπεια, ότι στο υποβληθέν από το αιτούν δικαστήριο ερώτημα θα έπρεπε να δοθεί η απάντηση ότι, εφόσον μια επιχείρηση πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την υπαγωγή της σε πτωχευτική διαδικασία, δεν μπορεί να τύχει κρατικής ενισχύσεως από τα διαρθρωτικά ταμεία.

70. Ωστόσο η διαπίστωση αυτή πρέπει να τύχει περαιτέρω διευκρίνισης, ενόψει της αμφιβολίας του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί εάν, σε περίπτωση κινήσεως πτωχευτικής διαδικασίας μετά τη χορήγηση της ενισχύσεως (τούτη είναι η περίπτωση της Nerea), οι εθνικές διαχειριστικές αρχές υποχρεούνται να την ανακαλέσουν. Το ερώτημα αυτό συνδέεται με εκείνο το οποίο, με τις προκαταρκτικές μου παρατηρήσεις, απεκάλεσα δεύτερο επίπεδο της διαφοράς, ήτοι το σχετικό με την ερμηνεία και την εφαρμογή των όρων της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων.

21 — Σημείο 15, *in fine*, της διατάξεως περί παραπομπής.

22 — Απόφαση της 21ης Ιουλίου 2016, *Dilly's Wellnesshotel* (C-493/14, EU:C:2016:577, σκέψη 37). Υπέρ μιας τέτοιας προσεγγίσεως, συνεχίζει το Δικαστήριο με τη σκέψη 38, «συνηγορούν οι σκοποί που επιδιώκονται με τους γενικούς κανονισμούς απαλλαγής ανά κατηγορία ενισχύσεως», καθώς, «μολονότι η Επιτροπή εξουσιοδοτείται να εκδίδει τέτοιους κανονισμούς προκειμένου να εξασφαλίζεται αποτελεσματική εποπτεία των κανόνων ανταγωνισμού στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων και απλούστευση της διοικητικής διαχειρίσεως, χωρίς να ατονεί ο έλεγχος της Επιτροπής στο συγκεκριμένο πεδίο, τέτοιοι κανονισμοί σκοπούν ομοίως στην ενίσχυση της διαφάνειας και της ασφάλειας δικαίου. Η τήρηση των όρων που προβλέπονται από τους εν λόγω κανονισμούς και, συνεπώς, και από τον κανονισμό 800/2008 εγγυάται την πλήρη επίτευξη των εν λόγω σκοπών».

ΣΤ. Επί της ανακλήσεως²³ των χορηγηθεισών ενισχύσεων

71. Όπως έχω ήδη εξηγήσει, η επιλεξιμότητα της επιδιώκουσας τη χορήγηση ενισχύσεων επιχειρήσεως πρέπει να εκτιμάται κατά τον χρόνο της χορηγήσεως, ήτοι, «τον χρόνο που η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία αναγνωρίζει στον δικαιούχο το δικαίωμα λήψεώς τους»²⁴. Δεν αμφισβητείται, στην πραγματικότητα, το γεγονός ότι η Nerea πληρούσε τις προϋποθέσεις για τη λήψη της επίμαχης ενισχύσεως κατά τον χρόνο της χορηγήσεώς της.

72. Η κατάσταση δυσχέρειας της Nerea, καταδειχθείσα με την κίνηση της πτωχευτικής διαδικασίας στις 15 Οκτωβρίου 2014, ανέκυψε μετά τη λήψη του 50 % της ενισχύσεως και μετά την εκτέλεση (σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο) της επιδοτηθείσας επενδύσεως, για την οποία υπέβαλε απολογισμό στις 18 Νοεμβρίου 2013.

73. Εάν η Nerea κατέστη «προβληματική επιχείρηση» μόνον αφότου της χορηγήθηκε η ενίσχυση (έτι δε περαιτέρω, αφότου εκπλήρωσε τις επενδυτικές δεσμεύσεις της), καμία διάταξη του κανονισμού 800/2008 δεν επέβαλλε την ανάκληση της επιδοτήσεως. Το δίκαιο της Ένωσης δεν απαιτεί, σε περιπτώσεις όπως αυτή, την επιστροφή της ενισχύσεως.

74. Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Επιτροπή²⁵, το γεγονός ότι κρατική ενίσχυση έχει κριθεί συμβατή με την εσωτερική αγορά δεν σημαίνει ότι το κράτος μέλος υποχρεούται να τη χορηγήσει ή ότι δεν μπορεί να απαιτήσει την επιστροφή της όταν οι εθνικές διατάξεις, είτε γενικής ισχύος, είτε περιλαμβανόμενες στην πρόσκληση υποβολής αιτήσεων, ούτως ορίζουν.

75. Το άρθρο 17, παράγραφος 3, της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων έθετε κάτι το οποίο, κατά την άποψή μου, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως διαλυτική αίρεση, από τεχνικοοικονομικής απόψεως: ο δικαιούχος όφειλε να «τηρεί την υποχρέωση σταθερότητας» της συγχρηματοδοτούμενης δράσεως επί πέντε έτη μετά την ημερομηνία ολοκληρώσεως της δράσεως. Η δέσμευση αυτή περιελάμβανε την υποχρέωση να αποφευχθούν «ουσιώδεις αλλαγές που επηρεάζουν τη φύση [της δράσεως] ή τους όρους υλοποίησής της ή που προσπορίζουν αδικαιολόγητα πλεονεκτήματα σε επιχείρηση ή δημόσιο φορέα». Ο όρος αυτός, ανεξαρτήτως του εάν είχε ή όχι τον χαρακτήρα διαλυτικής αιρέσεως, είναι ξένος προς τον κανονισμό 800/2008, ο οποίος δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να παράσχει κριτήρια για την ερμηνεία ή την εκτέλεσή του.

76. Εφόσον το Δικαστήριο στερείται αρμοδιότητας να αποφανθεί επί του περιεχομένου και του εύρους του συγκεκριμένου αυτού όρου της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να κρίνει εάν, πράγματι, υπήρξε παράβαση του εν λόγω όρου²⁶, καθώς και ποιες πρέπει να είναι οι συνέπειες της παραβάσεως αυτής.

77. Πράγματι, το πρόβλημα που προκαλεί η (επιγενόμενη) εμφάνιση επιχειρηματικών δυσχερειών, αφότου έχει ληφθεί η ενίσχυση και έχουν εκπληρωθεί οι επενδυτικές δεσμεύσεις του δικαιούχου, δεν μπορεί να επιλυθεί βάσει των εξεταζόμενων άρθρων του κανονισμού 800/2008. Η ερμηνεία των εννοιών του κανονισμού αυτού, στις οποίες προαναφέρθηκα, δεν παρέχει κριτήρια για την επίλυση

23 — Ο χρησιμοποιούμενος στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης όρος «ανάκληση», είναι αυτός που (σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής) μνημονεύεται στην αρχική απόφαση του οργανισμού διαχείρισεως των ενισχύσεων. Χωρίς πρόθεση να γεύρω πολεμική ως προς το σημείο αυτό, θα μπορούσε να αμφισβητηθεί το εάν, στην πραγματικότητα, μπορεί να ανακληθεί η χορήγηση της ενισχύσεως, δεδομένου ότι η πράξη εγκρίσεώς της δεν έπασχε από κάποιον λόγο ακυρότητας ή ακυρωσίας, ιδίον των μονομερών ανακλήσεων σε αυτού του είδους τις διοικητικές σχέσεις. Το άρθρο 20 της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων δεν απαγόρευε, ωστόσο, τη λήψη αυτού του μέτρου σε περίπτωση «μη τηρήσεως των υποχρεώσεων [...] του δικαιούχου κατά το άρθρο 20, στοιχεία b), c), και h), και των διατάξεων της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων».

24 — Απόφαση της 21ης Μαρτίου 2013, Magdeburger Mühlenwerke (C-129/12, EU:C:2013:200, σκέψη 40, στην οποία επαναλαμβάνεται σχεδόν αυτούσια η αιτιολογική σκέψη 36 του κανονισμού 800/2008).

25 — Παράγραφος 44 των γραπτών παρατηρήσεών της.

26 — Κατ' αυτόν τον τρόπο φαίνεται να το αντιλαμβάνεται το αιτούν δικαστήριο καθ' ο μέρος εκθέτει ότι «[μ]εταξύ των ουσιωδών αλλαγών πρέπει ασφαλώς να συμπεριληφθεί η περιέλευση της επιχειρήσεως σε κατάσταση δυσχέρειας, δυνάμενη να προσπορίσει, επί παραδείγματι, αδικαιολόγητο πλεονέκτημα, σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 3, της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων».

του παραδόξου που περιγράφει το αιτούν δικαστήριο, καθ' ο μέρος αντιπαραβάλλει, αφενός, τον σκοπό να ενθαρρυνθεί η αναδιάρθρωση των ΜΜΕ με δυσκολίες ρευστότητας, που διατηρούν, ωστόσο, αντικειμενικά περιθώρια παραγωγικότητας, και, αφετέρου, τον εθνικό κανόνα που τους στερεί «εκ των υστέρων– οικονομικούς πόρους κρατικής προελεύσεως κατάλληλους για την επίτευξη του σκοπού της αναδιάρθρωσεως και ανακάμψεως».

78. Απόκειται, σε τελική ανάλυση, στο αιτούν δικαστήριο να αποφασίσει σε ποιον βαθμό η αθέτηση της υποχρεώσεως αυτής περί σταθερότητας πρέπει να οδηγήσει στην ανάκληση της ενισχύσεως και την ανάκτηση του καταβληθέντος στη Nerea ποσού. Εάν, κατ' επιταγήν των εφαρμοστέων διατάξεων του ιταλικού δικαίου, η ενίσχυση αυτή έπρεπε να ανακληθεί και, επιπλέον, ήταν επιβεβλημένη η ανάκτηση του προκαταβληθέντος ποσού νομιμοτόκως, τούτο δεν θα προσέκρουε στον κανονισμό 800/2008 ούτε θα ετίθετο υπό αμφισβήτηση η συμβατότητα της ενισχύσεως με την εσωτερική αγορά κατά τον χρόνο της χορηγήσεώς της, μοναδικά ερωτήματα επί των οποίων μπορεί να αποφανθεί το Δικαστήριο σε ό,τι αφορά την ερμηνεία του εν λόγω κανονισμού.

79. Προτείνω, επομένως, ως απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού (ΕΚ) 800/2008, η συνδρομή των προβλεπομένων από το εθνικό δίκαιο προϋποθέσεων για την υπαγωγή επιχειρήσεως σε πτωχευτική διαδικασία είναι κρίσιμη μόνον κατά τον χρόνο χορηγήσεως της ενισχύσεως και όχι όταν το γεγονός αυτό ανακύπτει επιγενομένως, υπό συνθήκες όπως αυτές της διαφοράς της υποθέσεως της κύριας δίκης. Οι εθνικές αρχές μπορούν, ωστόσο, να προβούν σε ανάκληση της ενισχύσεως και σε ανάκτηση των ήδη καταβληθέντων ποσών εάν, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο, η δικαιούχος επιχείρηση έχει παραβεί τους σχετικούς με τη χορήγηση της ενισχύσεως αυτής όρους της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων.

VI. Πρόταση

80. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα του Tribunale Amministrativo Regionale per le Marche (περιφερειακού διοικητικού δικαστηρίου του Marche) ως εξής:

- «1. Το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού (ΕΚ) 800/2008 της Επιτροπής, της 6ης Αυγούστου 2008, για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την κοινή αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της Συνθήκης, πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι αφορά τόσο τις πτωχευτικές διαδικασίες που μπορούν να κινηθούν αυτεπαγγέλτως από τις διοικητικές και δικαστικές αρχές όσο και εκείνες που κινούνται με πρωτοβουλία της οικείας επιχείρησης.
2. Εφόσον ο *συμβιβασμός με συνεχιζόμενη δραστηριότητα* θεωρηθεί εμπόνη στη δικονομική κατηγορία του *concordato preventivo*, μνημονευόμενου στο παράρτημα Α του κανονισμού (ΕΚ) 1346/2000 του Συμβουλίου, της 29ης Μαΐου 2000, περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας, όπερ απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διαπιστώσει, ο εν λόγω συμβιβασμός συνιστά πτωχευτική διαδικασία, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού (ΕΚ) 800/2008.
3. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 7, στοιχείο γ', του κανονισμού (ΕΚ) 800/2008, η συνδρομή των προβλεπομένων από το εθνικό δίκαιο προϋποθέσεων για την υπαγωγή επιχείρησης σε πτωχευτική διαδικασία είναι κρίσιμη μόνον κατά τον χρόνο χορηγήσεως της ενισχύσεως, και όχι όταν το γεγονός αυτό ανακύπτει επιγενομένως, υπό συνθήκες όπως αυτές της διαφοράς της υποθέσεως της κύριας δίκης. Οι εθνικές αρχές μπορούν, ωστόσο, να προβούν σε ανάκληση της ενισχύσεως και σε ανάκτηση των ήδη καταβληθέντων ποσών εάν, σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο, η δικαιούχος επιχείρηση έχει παραβεί τους σχετικούς με τη χορήγηση της ενισχύσεως αυτής όρους της προσκλήσεως υποβολής αιτήσεων».